

Preseren *Szonettkoszorú* című művét, Prezhov Voranc *Földindulását*. Készített egy *Mai szlovén líra* című terjedelmes antológiát és egy *Mai macedón költők* c. válogatást. Szinte nincs is 19. század végi vagy 20. századi jelentős horvát vagy szerb költő, akit Csuka részben vagy egészben le nem fordított volna. Megírta *A jugoszláv népek irodalmának történetét* (1963). A bibliográfiai tanúbizonyossága szerint nyolcvan művet ültetett át magyarrá. Ez a délszláv népek irodalmában szinte elképesztő teljesítmény.

Cholnoky Olga

„Szobánkba zártan; vágyaink keltette hiánnyal...”

Németh Zoltán: Az álomkereskedő utazásai. =Kalligram. 2001. 9. sz. 100–113 p.

A felvidéki magyar próza legigéretesebb tehetsége Talamon Alfonz több mint öt éve halott. Alig harmincévesen tekintélyes életművet hagyott hátra. Összegyűjtött műveinek kiadását idén kezdte meg a Kalligram Kiadó. Méltó helyének kijelölése is elkezdődött az irodalomtörténetben. Németh Zoltán tanulmánya részlet Talamon Alfonzról írott monográfiájából.

Az elbeszélőhelyzetek felől nézve Talamon Alfonz életművében két markáns paradigmát különít el Németh Zoltán. A narráció vagy egyes szám első személyben fut, és a monologikus megszólalásokat variálja, vagy egyes szám harmadik személyű függő beszéd. A két paradigma egyazon személyre irányul, egy konstruált szerző-szereplő személyre, aki több Talamon-szövegben is visszatér. Ezt a fikciót az *Álomkereskedő utazásai* c. kötet novellái megerősítik. Ez a novelláskötet kétségkívül annak az írástechnikának és annak a világlátásnak a kiteljesedését jelenti, amelyből *A képzelet szertartásai* c. kötet jó néhány novellája és a Gályák *Ibrium tengerén* c. regény építkezik.

Talamon Alfonz prózájának fő vonulata zsúfolt, látomásos, szorongásokkal teli, okkult elemekkel átszőtt, szimbolizáló hajlamú, végtelennek tetsző mondatokkal operáló, nonkomform, szurrealisztikus, képzelt világokat építő és leépítő próza. A főszereplő (a tapasztaló én, illetve B. B., a szerző) kommunikációra képtelen, túlfűtött képzeletű, álmokban létező, önmaga identitását folyton elvesztő és cserélő névtelen alak.

A szereplők a főszereplő képzeletének szülöttei, skizofréniajának termékei, önmaga tükörképei, a szimbolikus Apa és Anya, a szerető. Szellemeik, kísértetek, boszorkányok, a főszereplő fantáziájának tárgyai. A tapasztaló én valójában mindig magányos, önmaga képzeletével küszködő.

Talamon prózájának helyszínei zárt terek, félhomályos termek, szobák, a tudat tájai: álomszerű, elvarázsolt, titokzatos helyek és házak; a halál szimbolikus terei, a temető és a templom, a gyermekkor helyei és vidékei, amelyeket már csak a képzelet őriz.

A történetek ideje az elbizonytalanított, a tudat tereibe zárt idő, belső, lelki, absztrakt, szimbolikus idő, az éjszaka, éjfél, napnyugta és napfelkelte, gyakran szakrális idő által felkeltett idő szorongató vagy éppen fenséges ideje. Szövegszervező erőként az álom, a képzelet, a látomás, az utazás, menekülés, keresés, kutatás, félelem, emlékezés, vágy funkcionál.

Az álomkereskedő utazásai c. kötetben a novellák narratív szerkezete rendkívüli hasonlóságot mutat. Mondhatni, homogenizálja a kötet írásait. A szóban forgó elbeszélés-technika a műbéli perspektívák sokszorozódását a történetmondó én kompetenciájába utalja, kialakítva ezzel egy olyan szerzői képletet, melynek elemei egymás redukciójának tekinthetők.

Talamon szövegeit az köti össze, hogy a szövegek tapasztaló énjei kiszorultak a közösségi világból, drámájukat magukban élik meg. A titokról, hogy mi az az erő, amely ön-maga belsejébe szorítja ezt az ént, nem sok tudható meg. Ennek az önmagába húzódó tudatnak a monológiából olyan világok rajzolódnak ki, amelyek az európai kultúra és történelem rejtett, sőt üldözött hagyományaihoz kapcsolódnak, vagyis a hatalom agressziójának középpontjában álltak. „Aki a szexualitásról beszél, bizonyos mértékben kivonja magát a hatalom fennhatósága alól; megkérdőjelezi a törvényt; s ha csak egy csipetnyit is, megelőlegezi az eljövendő szabadságot.” Talamon prózájában olvasható erotikus álmleírások, a fétissé emelt női test, a vágy mindent lebíró ereje, a perverziók metatextuális emlegetése a hatalom kijátszásának eszközei. Az álm, amelyet Talamon szövegei valóság-nak ábrázolnak; vagy a különös útleírások erős utalások az európai kultúra elfojtásainak másik nagy területére, a misztikus, mágikus tapasztalatokra, arra a primitív világképre, amelytől az európai civilizáció fokozatosan elhatárolódott, és a tudattalanjába száműzte.

A társadalmi valóság csak igen kevésbé és modellszerűen jelenik meg Talamon Alfonz kötetében. Az a tény, hogy az író által konstruált tapasztaló én egész egyszerűen nem vesz tudomást környezetéről, hogy teljes mértékben közömbös létezése jelen idejének társadalmi kötöttségeivel, hogy az állam csak mint elnyomószerv jelenik meg, illetve *Az álmkereskedő utazásaiban* egyáltalán nem tematizálódik, arra utal, hogy Talamon első három könyve szélsőségesen individualista álláspontot képvisel. A szexualitás, a misztika és az anarchia motívikus hálója befolyásolja döntően a talamoni szövegek szerkezetét. Hiszen ahogy a szexualitást, a mágikus tudást és az államellenes gondolatokat rejteni kellett, úgy kerül kettős pozícióba Talamon regényének és novelláinak tapasztaló énje. Míg kifelé nem olvasható le róla az aktuális hatalmi helyzetnek megfelelő semminemű információ, befelé szinte követhetetlenül mélyül a főszereplő jelleme; vagyis a képzelet válik a realitás egyedüli hordozójává.

A madarász halála Talamon Alfonz harmadik novelláskötete. A címadó novella a főszereplő tudatának mozgásait kíséri, modellezi. Németh Zoltán tanulmánya az elbeszélés hétféle olvasatán keresztül bontja fel az írás szövetét. A különböző rétegek és motívumok elemzése a reménytelenség egyetemes voltára utal: „szobánkba zártan, a vágyaink által felkeltett hiánnyal szembesülve lassan és biztosan nyomorultul pusztulunk el. Ha viszont kilépünk az imagináriusba, a természettörvény pusztítja el a túlhajtott képzelet útján menekülőt.”

Cholnoky Olga

A lengyelországi fehérorosz irodalom

Ánovič, Sakrat: *Pol'skaâ belaruskâ litaratura. = Davydzhenka, Natallâ (râd.): Belaruskâ dyâspara âk pasrâdnica ű dyâlogu cyvâlfâzacyj. Mînsk, Belaruskâ Knâgabor, 2001 (= Belaruskâ-Albaruthenica 17). 118–123. p.*

A 2000-ben Minszkben megrendezett 3. nemzetközi alborutenisztikai kongresszusnak a fehérorosz diaszpórával kapcsolatos előadásait tartalmazó kötetben látott napvilágot a legismertebb lengyelországi fehérorosz író, Szakrat Janovics (lengyel névváltozat: Sokrat Janowicz) most bemutatásra kerülő tanulmánya. A lengyel–fehérorosz határ lengyel oldalán található Krynki nevű településen élő író műveit számos európai nyelvre lefordították, munkássága így Lengyelországon és Fehéroroszországon kívül is elég széles